

5. Историја старозаветног текста

Предмет: Увод у Стари Завет

доц. др Ненад Божовић

Београд, 09.11.2023.

Литература

- Примарна: Д. Милин, *Увод у Свето Писмо Старог Завета*, Београд 1991, 44-48.
- Додатна: Н. Божовић, *Параша*, у: Лексикон библијске егзегезе (прир. Р. Кубат/П. Драгутиновић), 290.
- В. Недељковић, *Кетив и кере*, Лексикон библијске егзегезе (прир. Р. Кубат/П. Драгутиновић), 211-212.
- Н. Тумара, *Танаити*, у: Лексикон библијске егзегезе (прир. Р. Кубат/П. Драгутиновић), 245-247.

Чување првобитног текста – три периода

- Текстуализација Библије – записивање древних предања највише од 8-7. века пХ за време цара Језекије и Јосије
- Старозаветни текст су чували и преносили посебно обучени, писмени људи
  - 1. соферими
  - 2. танайти и талмудисти
  - 3. масорети

Чување првобитног текста (први период) - соферими

- У првом периоду на чувању текста радили су „соферим“ (књижевници)- најпознатији Јездра
- од настанка текстова до Јамније (1. в. после Христа)
- Изучавањем књига, чување и разјашњење текста.
- Редиговање консонантског текста, преписивање и склањање истрошених текстова у такозване генизе („гробља светих књига“).
- Рад на некој врсти статистике: бројали су редове, речи и слова појединих књига, утврђивали где је средина књиге итд.

Чување првобитног текста (први период) – редакторске измене

- Слободнији однос према записаном тексту – уношење редакторских измена
- *Scriptio continua* - питање поделе текста и пунктуације
- Промене у изворном тексту - премештање одељака
- Пример Књиге пророка Данила: разл. распоред у МТ и LXX

Чување првобитног текста (први период) - грешке и измене преписивача

- Грешке преписивача: искрзан предложан на неким местима, погрешно записана реч при диктирању или преписивању
- Употреба синонима уместо изворне речи
- Намерна промена речи: код имена изведених од имена бога Бала мењали би „бал“ у „бошет“ („срамота“) - Ишбаал у Ишбошет (у Даничићевом преводу Исвостеј).

Чување првобитног текста (други период) - Танаити

- Од сабора у Јамнији (око 100. г. после Христа) па до појаве масорета (6, 7. и 8. век).
- Наследници соферима: танаити (учитељи Мишне) – правила за тумачење
- јевр. *tanna'im*, множина од *tanna* – онај који учи, подучава, или понавља традицију
- период деловања: од 10-220. г: углавном су били активни након уништења Јерусалимског храма 70. године, када се центар равинског јудаизма премешта из Јерусалима у Јавне, Лод и Бнеи Брак

Чување првобитног текста (други период) - ТАЛМУДИСТИ

- Талмудисти 5-6. в. допуњавају учење танаита по питању тумачења
- Успостављање правила за однос према светом тексту: Преписивачи су морали да приступају своме послу са светим страхом, да га са највећом пажњом врше и да не мењају ниједно слово у тексту.

Чување првобитног текста (трећи период) – масорети

- Масорети: од 6-10. века (јевр. масора – предање)
- Наставили и проширили рад соферима и талмудиста
- Највећи значај: вокализација текста
- Палестинска (тиверијадска) и вавилонска школа

Масоретски знаци

- *massora marginalis* – разјашњења на маргини
- *massora finalis* – разјашњења на крају
- *Massora parva* (мала масора) - кратке белешке међу редовима:
  - а) даје упутства колико се пута поједина реч налази у Библији
  - б) реч изнад које стоји звездаца или кружић означава да се та реч другачије чита: кетиб – реч како стоји (написано), кере (ознака коф) како треба да се чита

Масоретски знаци (кетив и кере)

- Најчешћи пример је име Божије: име Јахве које је написано никад се не чита (кетиб), уместо њега чита се Адонај (кере) - *Q^ere perpetuum*

Предмасоретски консонантски текст	K ^e tib (MT)	Q ^e re (MT)
יהוה претпоставка читања - Јахве	יהוה: (вокализација словима за Адонај)	אֲדֹנָי чита се Адонај

Масоретски знаци

- *Massora magna* - опширније примедбе као што су објашњења текста или набрајање „паралелних места“ где се поједина реч налази
- *Massora numeralis* - подаци о броју редака, речи и слова (нпр. слово алеф се у Старом завету наводи 42377 пута итд)

Масоретски знаци

- Особит начин писања на појединим местима.
- Понекад слово веће од осталих (*litterae majusculae*) нпр. Пост 1, 1; Понз 6, 4, што можда означава почетно или средње слово књиге
- Неки консонанти мањи од осталих (*litterae minusculae*), нпр. Пост 2, 4, а некад издигнути (*litterae suspensae*), нпр. Суд 18, 30.

Намерне промене у тексту - *tikkune sopherim*

- Иако су соферими, танаити и масорети толико поштовали текст Библије да нису смели ништа ни да додају ни да одузму ни да промене у самом тексту већ са стране, ипак има 18 места где су тумачи писмознанци критички обрадили текст. То су тзв. *tikkune sopherim*. На пример, у Пост 18, 22 у првобитном тексту стајало је „И Јахве надаље стајаше пред Аврамом“. Тумачи су сматрали да је немогуће да је Бог стајао пред Аврамом, јер „стајати пред неким“ значи служити му, бити му на располагању. Зато су ту текст променили у „Али Аврам још стајаше пред Господом“.

Подела старозаветног текста

- Црло рано текст подељен на мање целине: у Петокњижју одељци се називају параше
- Параше су оивичене знацима петуха и сетума
- Петуха (јевр. слово פ) отворена параша и почиње новим редом
- Сетума (јевр. слово ס) затворена параша у средини реда
- Параша се читала на суботњем синагогалном окупљању. За време вавилонског ропства одређен је тзв. вавилонски круг читања Торе који је трајао годину дана, те је према њему подељена на 54 параша

Подела текста

- Подела текста на главе потиче из латинског рукописа Вулгате од париског професора, а касније кентерберијског бискупа Стефана Лангтона 1206. године.
- Подела на стихове: Словима језначио стихове кардинал Хуго од св. Кара († 1263. г.).
- Данашња подела на главе и стихове означена бројевима потиче од Сантес Пагнинуса 1528. г. за Стари завет, а за Нови Завет од париског штампара Роберт Стефан 1551–1555. г. у латинском тексту.
- Та подела је први пут унесена у јеврејском тексту у Антверпенској полиглоти 1569–72. г.

Подела текста

- Подела текста на мање целине, по било ком основу, показује да је његова употреба функционализована у животу верујућих заједница, нарочито у контексту богослужења. Такве поделе су омогућиле употребу мањих перикопа независно од целине (књиге) и њихово сабирање у друге корпусе текстова, као нпр. testimоније и богослужбене књиге (Октоих, Паримејник, Пентикостар, Служебник, Требник, Триод итд).
- Другачије читање у антици: наративне целине Библије и подела на поглавља?